

Fra Rolf Falck-Muus sitt virke i Nord-Østerdalen.

Av Arne Espelund

Under arbeidet med jernvinna er jeg blitt oppmerksom på statsgeolog Rolf Falck-Muus' omfattende virksomhet i dalføret i tida mellom ca. 1926 og 1940. Han hadde som oppgave å kartlegge Aursundområdet og deler av Solør geologisk. Men så støtte han på så mange slagghauger og ovnsrester av ulik form at de trolig vakte større interesse.

Veien fram til hans publikasjoner og notater har vært lang og krokete: Det begynte med artikkelen "Grense-traktens jernsaga" i Turistforeningens årbok for 1931. Der var det bilde av en ovn som han hadde studert i Kjerklihaugen i Hodalen. Dessuten var forsida av ei bok om **Neta blesterverk** gjengitt, dette gåtefulle tiltaket som bl.a. Ole Evenstad sto bak på 1780-tallet. Med sir-lig håndskrift står det "Regenskabsbok for Jernblæster og Hammeren ved Neeta. Begyndt Aar 1782 af Ole Evenstad og Ole Furuset".

I denne lille artikkelen skal jeg prøve å følge spor i tre ulike retninger:

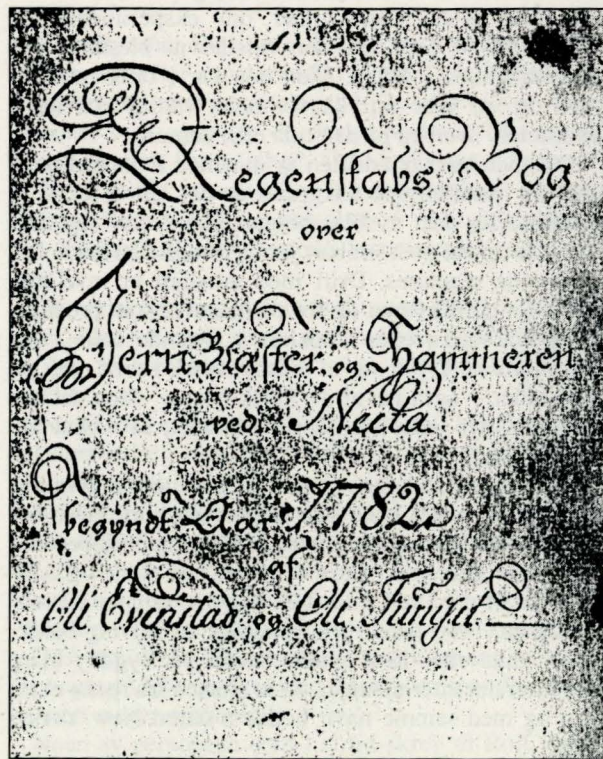
a) Hva var Neta blesterverk? b) Hva førte Falck-Muus' eget feltarbeid til? c) Kan vi utnytte det omfattende materialet han samlet fra nesten hele landet?

La meg få begynne med Neta blesterverk, for det skulle bli den manglende regnskapsboka som satte meg på disse sporene.

Neta er ei bielv til Glomma like ved Rasta. Hvor verket lå og hvilken rolle det spilte er det flere meninger om: Hans H. Hansen sier i boka "Skogenes sang" fra 1984: "Hver dag kjørte hester fra Neta-verket varer utover hele Østlandet". I virkeligheten fins det knapt spor av muntlig tradisjon, og heller ikke slagge eller sikre fundament etter denne virksomheten. Nå er leitinga intensi-vert gjennom arbeid særlig av Steinar Engen, Lars

Modahl og Thomas Burckardt i Stor-Elvdal. Vi tror at det har ligget ved Kløvet fall, ca. 1 km øst for jernbanen. Jeg har også vært på stedet, og det har i alle fall vært en eller annen form for virksomhet der.

Det samme stedet nevner Rolf Falck-Muus i ei av dag-bøkene sine. Han har neppe vært der, men han må jo ha

Omslaget til regnskapsboka over "Jern Blæster og Hammeren ved Neeta" i Stor-Elvdal (kopi av kopien)

hatt regnskapsboka i handa. Han skriver at verket var i drift fra 1782 til 1788. Men hadde det stått noe oppsikt-svekkende i boka ville han sikkert ha dratt opp til Kløvet. Gang på gang dro han gjennom Østerdalen på vei mellom Aursundområdet og Solør.

Jeg tror verket har vært et hammerverk for utsmiing av jern, produsert ved noen jernblestere i nærheten eller kjøpt inn fra jernverkene. En vassdrevet **blesterovn** ved Neta ville ha etterlatt seg slagg. Det har vi ikke funnet. Dessuten er innslaget av vassdrevne blestere meget lite i Norge, og ingen var særlig vellykte. Falck-Muus nevner Myssmørbakke blesterbruk øst for Korntorpet i Hoff-Finnskog, som var i drift i noen få år først på 1800-tallet. Vodablestere ved Storsjøen, som jeg har besøkt sammen med Ajas Kiær, vitner om eksperimentering. Tilbake står vi bare med den vassdrevne blestere ved Sandnesbekken i Tolga. Men den var i bruk rundt år 1400 og var ikke uttrykk for noen vanlig aktivitet i landsdelen, hverken på den tida eller seinere.

Hvis man leser om driften av ovnene i Evenstad-boka eller har metallurgisk bakgrunn er det lett å forstå at **kontinuerlig** drift av blåsebelger ikke svarer seg hvis man skal oppnå godt smibart jern. Hastigheten måtte i så fall kunne reguleres. Drift med vasshjul er mye mer logisk for gardskverna og for en masovn, som produserer sprødt råjern eller støpejern i flytende form. Ved Øyensjøfoss i Trysil var et masovnsverk i drift midt på 1800-tallet, - også nevnt av Falck-Muus. Men det var ikke nok myr- eller sjømalme i området, så verket ble snart nedlagt.

Regnskapsboka kunne sikkert ha gitt mer opplysninger om Neta-verket, men den er spørlost borte. Den ble bare et samtaleemne når jeg traff folk i lokalmiljøet som delte mine interesser. Etter et besøk hos Anne og Ajas Kiær på Ås gård ved Storsjøen begynte tampen å brenne. Og ca. 1990 hadde jeg oppdaget at Solveig Falck-Muus, enke etter Rolf senior bodde på Bygdøy blant mye litteratur etter mannen, og at sønnen fra første ekteskap og med samme navn bodde i staten New York i USA.

Rolf jr. svarte vennlig på min henvendelse, og siden har han gjort alt for å hjelpe meg med arbeidet mitt og

dessuten bibliotekene med å få overta litteratur. Et krafttak ble tatt i mars i år da Solveig Falck-Muus valgte å flytte ut av leiligheten sin. I tre døgn arbeidet Rolf og jeg med bøkene etter faren. Få dager seinere ankom hele boksamlinga som gave til Universitetsbiblioteket i Trondheim. Det har jeg og mange andre satt stor pris på.

For mitt eget arbeid har alle dokumentene som Rolf senior etterlot også vært svært viktige. I 1929-31 skrev han flere artikler og sendte til tallrike aviser og tidsskrifter. I Hedmark gjalt det Fjell-Ljom, Østlendingen, Hedmarkens Amtstidende, Hamar Stiftstidende, Østerdølen, foruten fag-tidsskrifter som Landbrukstidende og Skogeieren. Han skrev og ba folk rundt om i landet sende inn rapporter om slaggunn, "myrjern", stedsnavn og sagn som hadde med den gamle jernvinna å gjøre. Først kom artikkelen "Slagghaugenes hemmelighet" (1929), deretter "Slagghaugenes hemmelighet - sløret løftes" (1930) og til slutt "Slagg-sinder-smieaur-haugene ennu engang" med tillegget: stryk det som ikke passer!

Resultatet er ganske overveldende. I denne artikkelen skal jeg bare holde meg til svarene som kom fra Nord-Østerdalen.

I samlingen av brev ligger det svar fra i alt 36 personer. De fleste beretter om slaggunn, men noen svarte utførlig på ei liste med 12 spørsmål som Falck-Muus sendte dem. Spørreskjemaet var slik utformet:

Innsamling av materiale vedr. den gamle primitive jernvinna:

Undertegnede samler materiale vedrørende den gamle jernvinna og vil være takknemlig for enhver om enn aldrig så liten opplysning. Jeg søker opplysninger om følgende:

I. MYR- eller SJØMALM. Finnested (myrens, tjernets eller sjøens navn, og beliggenhet). Om mulig prøve av malmen.

II. SLAGGVARP. a: Den nøiaktige beliggenheten av hvert finnested for slagg (enkelte biter eller hele varp) retting og avstand fra nærmeste terrenggjenstand, herreds- eller annen grense angitt på kartet (opgi også på

hvilken side av vei, sti, bekk, tjern, herreds- eller annen grense angitt på kartet). b: Om mulig slagghvarpets størrelse. c: Slaggenes utseende (slaggh med trekullavtrykk, slaggh som har rent, d.e. stivnet i ormlignende figurer etc.) d: Tunge eller lette? e: Fins brente leirrester (røde på den ene siden, av og til bare grå, ofte som flate potteskårrester. f: Trekull? g: Fins rester av stokker som kan skrive seg fra oppbygg til blesebelger el.lign.? h: Hvem kan påvise stedet? Adresse? Prøver av slaggh, trekull, leirrester er særdeles kjærkomne.

III. KULLGRAVER. (groper, dels runde, dels mere fir-kantet, benevnes ofte dyregraver eller gråbeinsgraver, trekull i bunnen, mer eller mindre sammenrast, vegetasjonsklede sider). a: Beliggenhet? b: Slagghvarp i nærheten?

IV. STEDSNAVNE. Alle stedsnavne sammensatt med: Blester-, Belg-, Brend-, Jern- (Jønn-), Malm- Sinder-, Slaggh-, Smed-, Beliggenhet?

V. JERNFUND. A: Blesterjern, neve til hodestore klumper med delvis plane begrensingsflater etter opdeling med øks i varm tilstand. Tas ofte for meteorjern. 2: Hvor fins slike opbevart?

B: Emnesjern.

1. Tynne stenger utsmidd i et blad i den ene ende, og hull i den andre enden. Ofte i bundtevis. 15-30 cm lange.

2. Pålstavformet, likesom store jerndupskoer med holk i den ene enden og en eggformet avslutning i den annen. Ofte flere sammen. I det trondhjemske.

3. Plogjernformet. Ofte flere sammen.

4. Ljåbladformet. Ofte flere sammen.

VI. GRAVFUND. A: Slagger i graver. B: Smiverktøy i graver.

VII. JERN SOM BETALING: Jern angitt i pund eller antall stykker, brukt ved betaling ved kjøp, i sakøre, i tiende etc.

VIII. PRISOPGAVER på jern inntil 1650, på blesterjern inntil 1830.

IX.a. Brukes uttrykket sinder eller slaggh, eller annen betegnelse (eks. ruku, jernkråker o.lign.) i bygden? b: Brukes uttrykket: slagghaug, sinderhaug, slagghvarp, avlko eller et annet uttrykk?

X. Hvilke av følgende uttrykk benyttes i bygden: Hvilke er de mest anvente? Bruker man andre betegnelser? Brenne-, Blåse-, Smelte myrmalm?

XI. Kjenner De til skriftlige meddelelser om jernvinna? B: Kjenner De til sagn om den eller om personer, som har utøvet den eller om når den var drevet, ophørt?

XII.1.a: Kjenner De til om det har vært smeltheytte for kobber, jern eller annet metall i bygden? b: Hvor ligger slagghvarpene etter smeltningen? 2.a: For disse slagghvarpene, som også for de øvrige spørres: Er varpene dekket av mos, gress, lyng? Vokser der trær i varpene? b: Hvor gamle er trærne? c: Finnes stubber i varpene spørres: Hvor lenge kan det antas å være siden trærne blev hugget? Og hvor gamle kan trærne dengang ha vært?

Oplysningene bes godhetsfullt sendt statsgeolog Rolf Falck-Muus, Kronprinsens gate 6, Oslo. På forhånd takker jeg for den bistand De måtte yde mig i dette mit arbeide.

Denne lista er svært godt utformet. Vi kan ikke gjøre det stort bedre i våre dager. I tillegg vet vi at 1930-generasjonen visste mer om utmark og "gamle dager" enn folk i vår tid. I 1930 levde det ennå noen som var født rundt 1840, like etter at jernblestringa var slutt i området. (Dessuten får en inntrykk av at folk ikke var så rastløse som nå, men var villige til å svare på en slik henvendelse. Mye var annerledes før Fjernsynet kom).

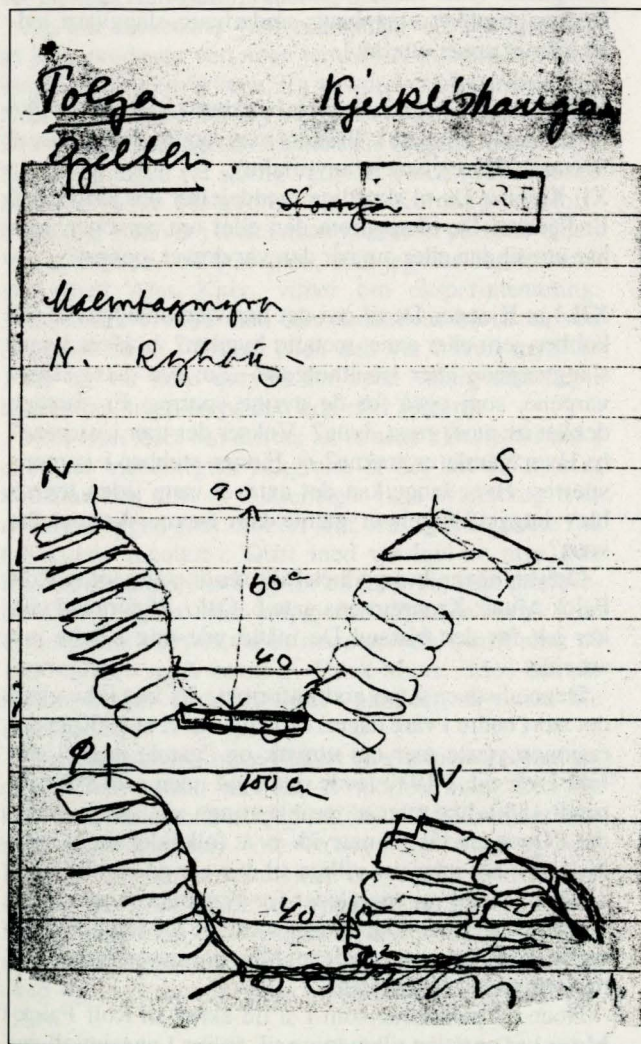
Desverre er det ikke mange som tok for seg hele lista og svarte på alle spørsmålene. Men korrespondansen må ha vært meget omfattende.

Noen av personene som i si tid skrev til Rolf Falck-Muus har også jeg tilknytning til: Julius Langsjøvoll var organist i Holøydalen kapell da jeg var tenåring. Han

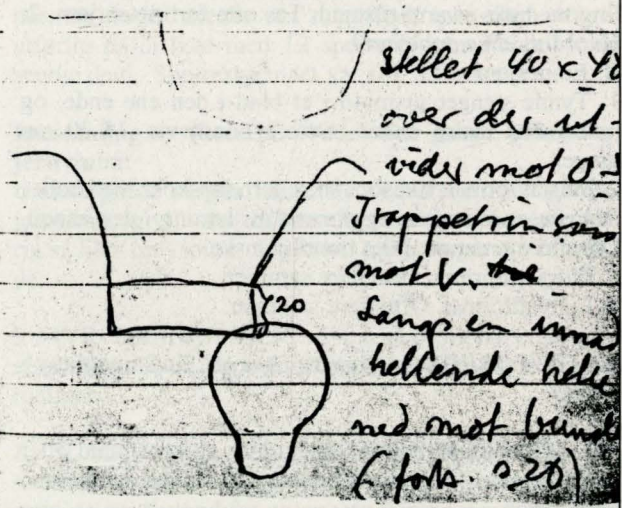
sørget for at salmesangen varte lenge og vel. Sima Gjelten nevner i sitt brev jernblesteren i Kjerklihaugen i Hodalen, den som er avbildet i Turistforeningens Årbok

fra 1931. Olav Bakken i Hodalen har fortalt meg at han hjalp Falck-Muus under utgravinga.

Kontakten med Rolf jr. har også ført til at jeg har fått

17
 : Lille ved en vei 200 m. SV
 mot Ryhaug (nabogård mot
 vest for Ryhaug) k. vei
 25 m; N. Selsøya. Et
 lite utkast bjørn i trær
 11. skråning ligger en sunne plass
 i skåret som g med i
 bakken mot syd en oven.

skellet 40 x 40
 over det ut-
 videt mot O-
 Trappetrin som
 mot V. trø
 Sangen en sunne
 helle med helle
 med mot (bunn)
 (fots. 220)

Fra Rolf Falck-Muus si notatbok. Notater og oppmåling av blesterovnen ved Kjerklihaugen i Hodalen

overta dagbøker etter faren. 7 av dem er kort og godt kalt "Jernvinna I - VII", og er fra årene 1928 - 1934. Andre bøker er viet geologi eller dialektstudier. I ei av bøkene står det også en beskrivelse av anlegget i Kjerklihaugen:

"Tolga. Kjerklihaugen. Gjelten. Malmtagmyra. N. Ryhaug. Like ved en vei 200 m sv for Ryhaug (nabogård mot vest fra Bjørbekk) fra veien 25 m; N. Seteregga. Et likesom uttørret tjern i hvis ø. skråning ligger en vinneplass. Her skåret inn og ned i bakken mot øst ligger en ovn.

Stellet 40 x 40 over der utvidet mot o - v. Trappetrinnvis mot v. langs en innad hellende helle ned mot bunden er en åpning fyllt med sundbrent sten og lerrester. Her har sikkert blesebelgen gått inn da sidestene er meget skjørbrent i denne halvpart. Brystningen er likesom lavere også ca. 15-20 cm her enn i omkretsen forøvrigt. Ovnen ser ut til å ha været oprensket så omtrent etter siste bruken. Trekull fins ikke rundt heller ikke kulldryss rundt om kransen. Antagelig ved."

Navnet Gjelten henger sikkert sammen med at det var Sima Gjelten, som var hans kontakt lokalt. Ellers er Olav Bakkens navn nevnt sammen med funnplassen Lettingsvoll på andre sida av Hodalsjøene. Om sjømalmen heter det i dagboka:

"Sjømalm (?) fått på garnene i Storsjøen like innenfor Langodden i bukten mot S her. Langgrunt her. Samt ved "Mælan" (en leirmæle) sydøst i Drengen sjø."

Bildet som sto i Turistforeningens årbok og hans egen tegning er gjengitt i fig. 2.

Han sier ikke noe om slaggens karakter og om slagghaugens størrelse og plassering ved Kjerklihaugen. Det kan hende at han har rapportert mer utførlig annet sted, men en skulle kanskje vente at alt hadde blitt med i dagboka.

Dagbøkene inneholder også mye annet interessant stoff. Da han holdt på med sine første geologiske kartlegginger rundt 1917 står det (5/7): "Snedrev og tykke hele dagen - intet feltarbeid. Om morgenen 2 fot sne på bakken på Jensvold." Dette kjenner jeg - det hendte nesten hver sommer at vi noen gang hadde votter på når vi hesjet på Øversjøen. Og i 1928 heter det: "Myggplagen

er ikke til å holde ut. Selv på den høieste top er en sky av disse enerverende dyr om mig mens jeg spiser og kun et kraftigt regnskyld med medfølgende vind gir mig 1/4 times mer end velfortjent i alfald velsmagende hvile." Midt blant pressede blomster i dagbøkene har det også havnet en flatklemt og inntørket mygg!

Det er naturlig å ta med litt opplysninger om Rolf Falck-Muus senior:

Ved siden av arbeidet som statsgeolog, altså knyttet til Norges geologiske Undersøkelse i Oslo, var han meget opptatt av numismatikk og slekts historie. Han gikk krigsskolen i 1910-11 og var på 1930-tallet ulønnet kaptein.

Han var meget glad i å skrive, var redaktør for flere tidsskrifter og det foreligger et utall artikler som han publiserte i Norsk geologisk tidsskrift, i Tidsskrift for kjemi og bergvesen, N.G.U.'s publikasjoner, i Myntsamlernytt, eller i dagspressen. Selv har jeg særlig hatt glede av boka "Brynestensindustrien i Telemarken" (N.G.U. 1920), de to heftene han skrev for Nord-Trøndelag historielag "Gulstad og Mork, kobberverke i Ogndalen" og "Ytterøens Kaaberverk", og "Svenskejernets eldste saga i Norge", publisert i Sverige. En bibliografi over alle arbeidene hans fram til 1939 ble utgitt da han fylte 50 år (Thuesen 1939).

Han var en markert antikommunist og meldte seg til krigstjeneste i Den norske legion. Så vidt jeg vet var han i aktiv innsats i Finland under tyskernes retrett. I 1944 engasjerte han seg bl.a. sterkt i Rørosverkets jubileum i 1944. Det ble som mange vet en stor fiasko: de fleste saboterte de festlighetene som makthaverne stelte i stand og dro til hyttene sine.

Falck-Muus var en av geologene som beundret det faglige arbeidet til den tyskfødte og verdensberømte professor V.M. Goldschmidt. Han var trolig blant dem som bidro til at Goldschmidt kom helskinnet til Sverige som flyktning, i stedet for å bli sendt til Tyskland med en fangetransport, slik som andre jøder.

Falck-Muus måtte sone en straff i årene 1945 - 1947, og hadde sikkert etterpå store problemer med å komme i gang igjen med sine mange gjøremål. I 1945 fikk T. Dannevig Hauge dr.philos.-graden for arbeidet "Blesterbruk og myrjern". Personlig synes jeg at Rolf Falck-

Muus' arbeid vitner om mer grundighet og større omfang enn det Dannevig Hauge la fram. Men det var ikke lett å komme som nr. 2 mot slutten av 40-årene. I 1949 fikk han pånytt et tillitsverv ved å bli valgt til formann i Norsk Numismatisk Selskap.

Det er mange ting som vitner om Rolf Falck-Muus gode egenskaper. På så å si hvert brev han fikk står det "besvart xx/yy" eller "takket". Utallige brev må han ha sendt land og strand rundt, både til distriktsleger, skogforvaltere, og til ganske enkle mennesker. Det som kanskje gjør størst inntrykk er et brev fra ei eldre, fattig kone i Gudbrandsdalen, som levde av å sanke einerbær for salg og hadde problemer med norsk rettskrivning og handskrift.

Johan Falkberget satte pris på Falck-Muus. Det fins brever fra såvel 1936 som fra tidsrommet 1950-1961. Mot slutten skriver R F-M "Kjære doktor Johan, gamle venn", mens Falkberget i det siste brevet fra 1961 skriver: "Du er vitenskapsmann i historie og legger nok ikke pennen ned på lenge; Du har sannelig verdifulle ting bak Deg. La oss tro at vi sees ennå engang. Din taknemlige Johan Falkberget." Da var Falkberget 82 og Falck-Muus 72 år gammel.

Jeg har forsøkt å finne også annet stoff om Rolf senior, men de fleste av hans samtidige er borte. Fredrik Chr. Wolff ved N.G.U. i Trondheim hadde imidlertid en historie å by på:

Rolf Falck-Muus skulle en gang krysse Glomma, og det var over 3 km til nærmeste bru. Han mente det var mulig å vade over og gjorde det på militært vis: kledde av seg, puttet klærne inn i ryggsekken og satte den på hodet. Men elva var for dyp. Han ble tatt av strømmen og mistet ryggsekken, men kom velberget i land. Desverre var også dagbøkene til Werenskiold i ryggsekken og ble aldri funnet igjen. Det var ikke så greit å komme fram til folk. Det sies at han fant en gammel ovn ved elvebredden og tok i bruk en ovnsdør som "fikenblad". I første hus fikk han selvsagt varme klær.

Da han senere søkte Bugge, lederen ved NGU om permisjon for å reise for geologiske undersøkelser til Modum (kjent badested) ble søknaden avslått med ordene: "Mon han ikke har badet nok i år?"

Historien er såpass pikant at den selvsagt kan ha blitt litt farget!

Mitt eget arbeid i Nord-Østerdalen kom i gang helt uavhengig av dette arkivmaterialet. Jeg har hatt meget gode støttespillere og fått opplysninger spesielt fra Harald Sundberg, Olav Bakken, Asbjørn Ryen, Olav Hummelvoll, Torvid Leistad, Nils Røe, Per Rønning, Harald Storhaug, Egil Grindflek, Ajas Kiær, Halldor Nyeggen, Erling Flaten, Kåre Kirkvold, Alander-brødrene Rune og Arvid, Ingeborg Kveen, Bård Smestad, Anders Galaasen, Lars Modahl, Thomas Burckardt, Steinar Engen, Ola Klefsås, Jo Øvergaard, Torvald Løchen og Knut Haugland. Nå er det spørsmål om de har lyst til å jamføre sine funn med det som ble rapportert rundt 1930. Nyeggen og Flaten er alt i gang i Alvdal-området. I løpet av vinteren får vi en datering fra et anlegg i Alvdal. Jeg kan hjelpe hver enkelt med kopier av brevene som kom til Falck-Muus.

Det er også grunn til å nevne det gode samarbeidet med Eivind Moen, Per Hvamstad og Kåre Sveen.

Det har etter hvert dannet seg et ganske tydelig bilde av to eller tre ulike blesterovnstyper i området: Den ene svarer til den ovnstypen Ole Evenstad skrev om i 1782. Tyngdepunktet var trolig i Alvdal, der det nå er påvist over 100 anlegg av denne typen. Det nordligste anlegget ser ut til å ligge i Mølmansdalen ved Røros, det sørligste i vest i Sollia, mens de går helt til Trysil i øst. Særlig interessant er anlegget ved Sandnesbekken ved Langsjøen i Tolga fordi det var **vassdrevet** og ble drevet så tidlig som **ca. år 1400**.

Et enslig middelalderanlegg fra 1100-tallet er påvist vest for Røros. Ellers er de tallrike i Sollia, Rendalen, i Koppang-området og lenger sør. Det er en meget stor forskjell i teknologien før og etter Svartedauden. Foreløbig er ikke den eldre teknologien helt avklart. En typisk slaggbitt er vist i fig. 3, også fra "Grensetraktens jernsaga".

Det er kanskje også grunn til å nevne "slaggunn" ved Strømsengvangen ved Savalen, midt oppe i et steinrikt område og nær ei tjæremile. "Slaggen" sto for dekket av torv med sand, som hadde smeltet da tjæremila en gang tok fyr!

En kan spørre: hvor langt kom Rolf Falck-Muus i sin tid? Hans store styrke var en utrolig arbeidsevne, som førte til at mye ble registrert. Han er også meget flink til å formulere spørsmål, de kommer fram i dagbøkene, hvor han ofte diskuterer med seg selv.

Han kom imidlertid til kort i klassifisering av ovner og tilhørende slaggtyper. Hadde han studert boka til Ole Evenstad grundig, ville han ha innsett at ovnen i Kjerklihaugen er en slik ovn: Når treverket rundt ovnen råtner vil steinen i forkant forskyve seg. Slaggmengde og slaggens karakter (ganske porøs) er ikke oppgitt, så langt min oversikt rekker. I motsetning til denne er middelalderlaggen tett og tung, oftest i ganske store kaker, se fig. 3.

Nå bør man tilføye at vi som kommer 50-60 år seinere

er heldigere stilt. I tolkningen har vi hatt meget stor hjelp av datering med ¹⁴C-metoden, altså ved å utnytte trekolbiter funnet i slagghaugene. Det er også klart at jernframstilling er metallurgi, i dag som før. Rolf Falck-Muus hadde neppe mye metallurgi i sin fagkrets. Allikevel var arbeidet hans meget systematisk.

Det ser ut til at engasjementet dabber av midt på 30-tallet. Både artikkelen fra 1927 og den fra 1931 er interessante og detaljerte, mens bidraget i Rørosboka fra 1942 er ganske generelt. Til gjengjeld blir han stadig mer engasjert i de humanistiske aspektene, slik som stednavn, sagn og dialektuttrykk.

Detaljene som Falck-Muus hadde observert og som kan spurte om i skjemaet kan vi gruppere rundt 3 eller 4 ulike ovnstyper:

Eldre jernalder (ca. 0 - 500)	Vikingtid-middelalder (ca. 800 - 1300)	Nyere tid (ca. 1400 - 1850)
Sjaktovner med slaggrup	Sjaktovner med sidetapping	Ovner nedgravd i bakken
Slagg ofte i store stykker, med ved eller trekolavtrykk	Svart og tett slagg med ormliknende mønster eller kjegleformet (dryppet ned)	Slaggen normalt småfallen, porøs og brun. Sammen med metallfragment og trekolbiter.
Flate stykker av rødbrent tegl, svart og glasert på andre sida.	Flate stykker av rødbrent tegl, svart og glasert på andre sida	Sjelden tegn til leire som er brent.
Lite trekolrester i jordsmonnet	Svart trekolstøv på bakken.	Trekolrester i slaggvaret
Trøndelagsovnen alltid ved vann, Østlandsovnen mer tilfeldig plassert.	Virker tilfeldig plassert, ofte på flat mark.	I svakt fallende terreng.
Ingen kolmiler i nærheten, trekol trolig framstilt i ovnen	Trekol laget i miler, som ofte ligger nær ovnen.	Ingen kolmiler i nærheten, trekol framstilt i ovnen.
Aldri vassdrevet.	Aldri vassdrevet	Vassdrevne ovner forekommer.
Ingen skriftlige kilder fra samtida.	Vag omtale i lover, poetiske tekster m.m.	Beskrevet av lensmann Ole Evenstad i 1782 og av presten Meldal på Voss i 1768.
Funnsteder: Dokkfløy, Øverdalsetra i Sollia, mange steder i Trøndelag.	Dokkfløy, Rendalen, Sollia, Koppang, Elverum o.s.v.	Svært mange i Alvdal.

Det bør pekes på at det bare er den siste av disse ovnene som med rette kan kalles ei **blestergrop**. Den eldste typen hadde ei slaggrop under, den mellomste sto høyt i terrenget. Uttrykket blestergrop skulle vært avlivet fordi det kan føre til uvettig gravning. Bedre er det å kalle alle for **blesterovn**.

Det er klart at dette materialet er meget rikt og at det kaster nytt lys over mye av norsk historie. Jeg er som metallurg glad for å kunne si at driften av ovnene må ha vært ganske komplisert. Dermed er det også en faglig utfordring for en metallurg å studere jernvinna. Vi har sluttet å si at jernvinna er "primitiv".

Som alternativ til den formen for jernvinnestudier som Rolf Falck-Muus foretok og som jeg selv driver er det i Hedmark satt i gang en omfattende registrering av alle former for fornminner i utmarksterrang. Så vidt jeg vet har de som registrerer ikke fått noen spesiell skolering i hva jernvinna teknisk sett egentlig sto for, og hvordan sammenhengen mellom restene på funnplassene, topografien og driftsmåten kan ha vært. Det skal bli spennende å se om de to måtene å nærme seg dette feltet på kan forenes.

Jeg vil slutte med å takke Rolf junior og Solveig Falck-Muus for all tillit og velvilje.

Den litteraturen jeg har fått del i har vært meget verdifull. Så håper jeg at jeg skal klare å føre arbeidet til Rolf Falck-Muus sr. videre på en verdig måte, til gagn for fornminnevernet og en bedre fordykning i "natur og kultur" i hele landet.

I mitt eget arbeid har jeg hatt god kontakt med museene, historielag, enkeltpersoner og kommuner i hele området. Det har blant annet ført til at boka til Ole Evenstad fra 1782 er blitt gitt ut i en moderne utgave med forklaringer. Slik kontakt med lokalmiljøene er like viktig i dag som da Rolf Falck-Muus holdt på med sitt arbeid, for mer enn 60 år siden.

Informanter fra Nord-Østerdalen ca. 1930:

Einar Nordengen, Koppang; H.Klokkertrøen, Alvdal; Mathias Monshaug, Alvdal; Olav Steimoeggen, Alvdal; Ola Strand, Bellingmo; O. Tronsmoen, Auma; Halvor Landfastøien (Roverud), Alvdal; John M. Sømåen, Sømådalen; Ole E.Drevsjømoen, Drevsjø; Knut Brøten, Ø. Rendal; Jakob P. Trøan, Ø. Rendal; Johannes Knudsen, Finstad; Jon E. Helstad, (Tofte i Hurum), Ø. Rendal; Jens Fonaas, Unset; Ole P.Øien, N. Atnedal; O.P. Odden, Folldal; Trond Brendryen, Dalholen; Embret Godtland, Tynset; Per Erlandsen, Tynset; K.E. Fossbakken, Tynset; Rasmus Røshaug, Tynset; J. Høyem, Tynset; Ivar A. Streitlien (Tynset), Folldal; O. Anderssen (Trondheim), Kvikne; K. Ulset, Kvikne; M. Didrikshaug, Kvikne; Embret Jordet, Tolga; Sima O. Gjelten, Tolga; Alf Tollan, Tolga; Edv. Nyrønning, (Sandvika), Os; Per Kvennhussvollen, Os; H.E. Sundmoen, Os; P.H. Berg, Os; Thoralf Grue, (Levanger), Os; Steffen Ingebrigtsvoll, Røros.

Bøker, artikler av Rolf Falck-Muus:

Falck-Muus, R., 1920: Brynestensindustrien i Telemark. NGU Kristiania
id., 1927: Fra noen jernvinneplasser i Åsnes-Finnskog. Norsk geologisk tidsskrift IX. Oslo
id., 1929: Den gamle jernvinna og annen "bergverksdrift" i Odal - Solør. Jonsok.
id., 1931: Grensetraktens jernsaga. Årbok for Den norske Turistforening.
id., 1932: Jernvinnelaggenes konstitusjon. *ibid.*, XII. Oslo
id., 1942: Litt om jernvinna, den eldste "hyttevirksomheten" i Rørostrakten. Rørosboka
Thuesen, A., 1939: Rolf Falck-Muus og hans forfattervirksomhet.
Myntsamlernyt. Oslo.